

UDK 811.163.42(0.032)“15”

UDK 821.163.42-1

Izvorni znanstveni članak

Rukopis primljen 20. IX. 2008.

Prihvaćen za tisak 17. XII. 2008.

Amir Kapetanović

Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

Ulica Republike Austrije 16, HR-10000 Zagreb

akapetan@ihjj.hr

NEZAPAŽENI ULOMCI *MUKE ISUHRSTOVE* (1514.) IZ PETROGRADSKE BERČIĆEVE ZBIRKE

Za svojega kratkoga boravka u Petrogradu 1912. I. Milčetić opisao je bogatu Berčićevu zbirku glagoljičkih rukopisa i tiskanih knjiga iz Ruske nacionalne knjižnice, ali nije stigao posebno proučiti svaki sastavni dio Berčićeve građe. U Milčetićevu opisu kodeksa br. 1 (*Klimantovičev zbornik*, 1514.) spominje se prolog *Muke*, ali se ne upozorava da se u nastavku toga prologa nalazi ulomak iz srednjovjekovnoga prikazanja sa scenom Judine izdaje Isusa. Ta je scena u srednjem vijeku ponajviše uznemiravala puk jer se tada od svega najviše mrzila laž, izdaja i prijetvornost. U radu se opisuju i prvi put objavljuju ulomci nepoznate redakcije *Muke Isuhrstove* iz petrogradske Berčićeve zbirke (sign. Bč 1), koji predstavljaju za sada najstariji zapisani prolog i scenu hrvatskoga srednjovjekovnoga prikazanja pasionske tematike. Stihovi ulomaka uspoređuju se s mlađom cikličkom *Mukom Spasitelja našega* iz glagoljičkoga *Zbornika prikazanja* (1556.), s kojom se u korpusu hrvatskoga srednjovjekovnoga pjesništva ti ulomci najviše podudaraju.

1. Uvod

Hrvatska srednjovjekovna prikazanja tematizirala su legendarne sudbine svetaca, događaje vezane uz Kristovo rođenje i Isusovu muku te njegovo uskrsnuće. Pasionске teme najviše su privlačile i zaokupljale ondašnje sastavljače tih srednjovjekovnih duhovnih versificiranih drama, koje nisu izgrađene na aristotelijanskim jedinstvima radnje i iz kojih se nije razvila novovjekovna drama. Hrvatska srednjovjekovna prikazanja nisu prijevodi sličnih onodobnih talijanskih versificiranih sastava, a nisu se razvila ni iz uskrsnih i bogojavljenjskih liturgijskih igara na latinskom jeziku (tropi *Quem quaeritis in sepulchro* i *Trac-*

tus stellae), potvrđenih još u XI. stoljeću u najstarijem obredniku zagrebačke stolne crkve¹ (*Missale antiquissimum*), nego su nastala proširivanjem, kompiliranjem i dramatiziranjem hrvatskih srednjovjekovnih lirsko-narativnih pjesama pasionske tematike i dijaloških Marijinih plačeva². Pretpostavlja se da su se hrvatska srednjovjekovna prikazanja oblikovala još u XV. stoljeću u Zadru ili njegovoj okolini, odakle su se širila duž istočne jadranske obale na sjever i jug³, ali prva cjelovita srednjovjekovna prikazanja s temom Kristove muke potvrđena su u rukopisima iz prve polovine XVI. stoljeća. Unatoč tomu, ona nisu upila renesansne utjecaje (kao Vetranovićeva prikazanja) i posve pripadaju srednjovjekovnoj književnoj kulturi (ona su anonimna, u osmercu s parnom rimom, nema podjele na činove i prizore, dramska radnja je pravocrtna s čestim digresijama koje ne narušavaju kronološki princip nizanja scena pogodnih za izvođenje na simultanoj pozornici, u svemu se zrcali kršćanski svjetonazor bez antičkih motiva i odraza suvremenih događaja i prostora u kojem prikazanja nastaju itd.).

Vrhuncem srednjovjekovne dramatizacije pasionskih tema smatra se cikličko prikazanje *Muka Spasitelja našega*, koje obuhvaća scene od Lazarova uskrsnuća do Isusova raspeća na Golgoti i ukopa. To je prikazanje zapisano zajedno s manjim prikazanjem *Mišterij vele lip i slavan od Isusa...* u glagoljičkom zborniku iz 1556. godine (Arhiv HAZU, sign. IV a 47), koji se locira u područje Vinodola.⁴ Cikličkom prikazanju prethodila je kraća *Muka* zapisana dva-tri desetljeća prije u *Tkonskom zborniku*, koja je nastala negdje na frankopanskim posjedima između Vinodola i Ozlja. Obje redakcije *Muke* (“tkonska” i “vinodolska”), koje imaju brojne zajedničke stihove, pisane su glagoljicom i čakavskim idiomom s ikavskim i ekavskim refleksima jata (s odstupanjima od pravila Meyera i Jakubinskoga), a u njihovu jeziku sporadično se potvrđuju i tipični kajkavizmi (npr. prezentski oblici *bum*, *buš*, *bu*). Osim toga, Štefanić je otkrio jedan riječki glagoljički ulomak iz druge četvrtine XVI. st.,⁵ koji sadrži samo Marijinu ulogu iz danas nepoznate redakcije *Muke*, što može biti dokazom da

¹ Fancev 1925; Batušić 1975; Batušić–Kapetanović 1998: 7.

² Razvojni put hrvatske srednjovjekovne drame v. u Kolumbić 1994. U srednjem vijeku nije bilo autora i autorskih prava: za preuzimanje, prerađivanje, kompiliranje i širenje teksta nije bilo potrebno dopuštenje prvotnoga sastavljača određenoga teksta. Prilikom prepisivanja ili izvođenja teksta on se slobodno mijenjao, pa je većina srednjovjekovnih tekstova poznata u nekoliko varijanata/verzija. Varijantnost, otvorenost i nestabilnost glavne su značajke srednjovjekovnoga teksta na europskim narodnim jezicima. Jedina iznimka u ono vrijeme bio je tekst *Biblije*, koji se ne skraćuje i ne dopunjava, nego ostaje fiksna.

³ Fancev 1927: 3; Fancev 1932: 6.

⁴ Stariji istraživači locirali su kodeks u Istru (Medini) i Krk (Vodnik, Roić), ali se danas uzima, prema jeziku i pismu, da je nastao na vinodolskom području (Strohal, Štefanić).

⁵ Štefanić 1960: 219.

se uloga učila, a *Muka* prikazivala. Sačuvani stihovi toga fragmenta najbliži su cikličkom prikazanju iz 1556. godine. Sastavljaču *Muke Spasitelja našega* (1556.) bila je poznata i pjesma *Govorenje Judino na skalama na obišenje hodeći* (zapisana na jugu u Lucićeve *Vartlu* u drugoj polovini XVI. st.)⁶ jer je kao Judin monolog uklopljena u *Muku* iz 1556. Scene s Judom na srednjovjekovnoj simultanoj pozornici duboko su uznemiravale religiozni puk jer se u srednjem vijeku najviše mrzila laž, izdaja i prijetvornost, što se ogleda i u ondašnjoj potrebi da se imenuju i razlikuju deseci vrsta laži i lažaca.⁷ Jedna takva scena, dosad nepoznata i neupotrijebljena u raspravama o hrvatskim srednjovjekovnim prikazanjima, zapisana je zajedno s prologom nepoznate redakcije *Muke Isuhrstove* u *Klimantovićeve* zborniku iz 1514., koji se čuva u Berčićevoj zbirci glagoljičkih rukopisa i knjiga u Ruskoj nacionalnoj knjižnici u Petrogradu.⁸

Nakon Berčića⁹ taj zbornik spominje I. Milčetić 1911. godine u svojoj *Hrvatskoj glagoljskoj bibliografiji* kao “Drugi Klemenovićev obrednik”, ali tada ga on još nije imao priliku vidjeti (tek je 1912. u Petrogradu). Bilježi da “je obrednik bio neko vrijeme u zaglavskom samostanu, onda u župnoj crkvi sela Sali, pa u nekoj sejačkoj kući, napokon poklonom dospio u ruke Brčićeve”¹⁰. Godine 1955. objavljen je Milčetićev opis Berčićeve zbirke, a u vezi sa sadržajem lista 59b toga zbornika piše samo: “Почене[тъ прол]огъ... мукѣ... Sve u dramskom obliku.”¹¹ Milčetić nije primijetio ili posebno istakao da se na spomenuti prolog na 60. listu nadovezuju stihovi i didaskalije jedne scene iz prikazanja u kojoj Juda prodaje/izdaje Isusa. Potom u kodeksu slijede (na 60b), kako stoji i u Milčetićevev opis, pogrebne tužaljke. Zbog nepotpunosti Milčetićeve opisa dotični ulomci do sada nisu bili zapaženi, a oni su važan trag pasionskoga teatra u nas. Ni u najnovijem opisu Berčićeve zbirke ulomci nisu detektirani i nije istaknuta njihova važnost.¹²

2. Paleografske i ortografske značajke ulomaka

Klimantovićeve zbornik iz 1514. sadrži 72 lista pergamene ispisane crnilom (crvena boja iskorištena je za isticanje). Ono je na nekim stranicama izbljedjelo, a pojedine stranice, osobito one na kojima su ulomci prikazanja (59b–60b),

⁶ V. Lucić 1990.

⁷ Le Goff 1998: 473.

⁸ Opis kodeksa v. u Milčetić 1955.

⁹ Brčić 1881: 163–164.

¹⁰ Milčetić 1911: 104.

¹¹ Milčetić 1955: 101.

¹² Vjalova 2004–2005: 177.

naknadno su zamrljane crnilom. Osim toga kodeks je istrošen od uporabe i stradao je od dima, vatre i vlage, pa sve navedeno prilično otežava čitanje dijelova dotičnih ulomaka (dio prologa i svršetak scene).¹³

Veći dio zbornika pisan je dvolinijski uglatom glagoljicom, ali drugi dio kodeksa (u kojem se nalazi i zapis ulomaka prikazanja) karakterizira opuštenije pisanje, zbog čega se kadšto narušava pravilnost i simetričnost slova. U zapisu fragmenata *Muke Isuhrstove* (59b–60b) dvolinijski je sustav narušen prelaženjem nekih slova izvan dviju crta (npr. *a, ž, l, z, p, ju*), a razbija se i čestom upotrebom vertikalnih ligatura (npr. *p + r, b + r, p + o, v + r*) i početnim slovom svakoga retka, premda veličina tih početnih slova ne dostiže veličinu inicijala *P* u zapisu prvoga stiha. Pisar nastoji očuvati uglatost i uspravnost slova (npr. nema položenoga kurzivnoga *i*) i ne nastoji povezivati slova. Dakle, može se reći da zapis odražava opuštenije pisanje ustavnom glagoljicom s nekim značajkama glagoljičkoga poluustava.

Na stranicama kodeksa nazire se iscertani okvir teksta i unutar njega redačko crtovlje. Donja margina na stranicama kodeksa dvostruko je veća od gornje, lijeve i desne. Sve su margine vertikalno i horizontalno prilično uredne osim desne, koja je neuredna jer većina redaka ulazi u njezin prostor (što nije slučaj u svim dijelovima kodeksa, mogu se naći stranice na kojima je zapisivač pazio na urednost desne margine). Zapis ulomaka prikazanja ima ukupno 39 redaka, a u svakom je retku 30–40 znakova (njihov broj ovisi o broju razmaka, broju ligatura i o ulasku retka u prostor desne margine).

U zapisu se mogu uočiti i razmaci između riječi i naglasnih cjelina, ali to nije dosljedno provedeno. Granice između kontinuirano zapisanih sedamdesetak stihova gotovo su dosljedno obilježene točkom u sredini retka, a uspravnom crtom odjeljuje se kadšto stih od didaskalije. Drugih interpunkcijskih znakova nema. Riječi se pokraćuju, a kadšto se kraćenje iznad gornje crte označuje titlom. Prema ortografskoj maniri bilježe se poluglasi (jerokom, sitnim apostrofom, točkom ponad slova, kadšto i štapićem u veličini ostalih znakova). Na nekoliko mjesta zapisivač se koristio znakom *jat* ne samo da bi označio skupinu /*ja*/ nego rijetko i na mjestu gdje je nekoć u pojedinoj riječi bio glas *jat* (*préd'*) te na mjestu gdje on nikada nije bio (npr. *děvoto*). Nikada se taj znak ne bilježi na mjestu iskonskoga /*i*/.

¹³ S. O. Vjalova iz Ruske nacionalne knjižnice javila mi je da se originalni tekst još teže može pročitati nego fotografije koje su davno učinjene za potrebe istraživanja u Staroslavenskom institutu u Zagrebu i s kojih smo mi pročitali tekst. Da bi se tekst bolje pročitao, bit će potrebno snimiti original infracrveno ili na neki drugi način.

3. Datiranje i lociranje kodeksa te imenovanje zapisivača

U bilješki zapisivača na 71b nalazimo neposrednu dataciju (1514.) dovršetka kodeksa, mjesto zapisivanja (Samostan sv. Marije u Glavotoku na Krku), naslov, ime, prezime i podrijetlo zapisivača (fra Šimun Klimantović iz Lukorana na otoku Ugljanu): “1514., na 12. d(a)n sekt(em)bra, svrših te knjižice v molstiri pri S(ve)toj Mariji na Glavi otoka krčkoga, ja nedostojni fratar fra Šimun tretoga reda, zvanih od pokore b(la)ž(e)noga Frančiska reda, Zadrinan z Lukorana, s(i)n Jurija Klimantovića, komu je z(e)mļa [mati], grisi bogatastvo...” Tom su bilješkom uklonjeni mogući prijepori oko starine i podrijetla zapisa i oko identifikacije zapisivača. Datacija toga kodeksa pomiče donju vremensku granicu pisanih potvrda srednjovjekovnoga pasionskoga teatra u nas jer je riječ o ulomcima koji su stariji i od riječke Marijine uloge i od *Muke* iz *Tkonskoga zbornika* i od cikličkoga prikazanja iz 1556. godine.

4. Jezične značajke ulomka

Prema svim jezičnim značajkama ulomci su pisani starohrvatskom čakavštinom, bez izrazitih sjevernočakavskih, srednjočakavskih ili južnočakavskih obilježja. Općečakavskim značajkama možemo smatrati: /j/ < */dʲ/ i /j/ umjesto /g/ u posuđenicama (*Gospojinim, anjel*), /a/ na mjestu negdašnjega nazalnoga /ɛ/ iza palatala (*prijati*), punu vokalnost (*va, ča, mani*) te *zač* (= ‘jer’). U tekstu se bilježe refleksi glasa jat, dominira ikavski refleks (*udili, umrit[i], više, pinez, hotin’je, poželin’je, sviti, nadili*) uz nekoliko ekavizama među kojima nisu svi prema pravilu Meyera i Jakubinskoga (*brez, pred, verni*, ali *večne*). Nema potvrde za metatezu suglasnika u suglasničkom skupu *vs-* (*srčeno me vsi slišite*). Potvrđen je prijedlog *v* (*v tebe, v ruke*), a prefiks *vъ-* > *v-* (*vstan’*). Promjena /l/ > /l̥/ ispred negdašnjega nazala /ɛ/ ovjerena je u jednom primjeru (*kļačim*). Nema potvrda za prijelaz završnoga slogovnoga /l/ > /o/ (*prišal*) i za metatezu suglasnika i jotaciju u oblicima prefigiranoga glagola *iti* (*pojdi*). Potvrđeno je sinkopiranje (*sliš’te*) i apokopiranje vokala (*sliš’*). Fonem /h/ čuva se (*hotij*) i gubi (*tijte*). Nikada se ne bilježi popratni vokal uz slogotvorno /r/.

Od morfoloških značajki treba spomenuti: nastavak Ljd. imenice m. r. *-i* (na *sviti*), zamjenički akuzativni oblik *mni*, u ljd. prez. *-u* (*zovu, haju*), preferira se nenaglašeni oblik pomoćnoga glagola *h(o)titi* u futuru I. (usp. s podudarnim stihovima cikličke *Muke*). Osim jednostavnoga (*počekajte*) rabi se i složeni imperativ (*hotij učiniti*). Pasivni oblici su također potvrđeni (*dati jesu*). Zanimljive su konstrukcije s glagolom *imati* (*imijaše prijati, imati sumñu*). Upotrijebljen je oblik Gmn. umjesto Amn. u poimeničenoga pridjeva (*za nas griš-*

nih). Posvojnost se iskazuje posvojnim zamjenicama (*mof*) i pridjevima (*Gospojnim*) te konstrukcijom *od* + G (*prolog od muke*).

Malo je potvrđenih crkvenoslavizama: prezentski oblik u 3. licu s dočelnim *-t* (*počešet*), nekoliko leksema: *akos* (‘premda’), *niha* (uz *sad*, *sada*). Od zanimljivih leksičkih potvrda ovdje bismo izdvojili samo posuđenicu *prolog*, koja je u srednjovjekovnim pjesničkim tekstovima potvrđena još i na početku verzije plača zapisane u istom kodeksu. Prve potvrde u AR-u za taj leksem (u značenju: ‘predgovor, uvod’) donose se iz tekstova renesansnih dramatičara.

5. Usporedba stihova i važnost ulomaka

Od 72 stiha fragmentarne *Muke Isuhrstove* četrdesetak se može povezati sa stihovima u različitim replikama *Muke Spasitelja našega* iz 1556. godine. Ostali stihovi nisu poznati ni iz srednjovjekovnih lirsko-narativnih pasionskih pjesama ni iz verzija Marijinih plačeva. Što se tiče *Muke* iz *Tkonskoga zbornika*, njezin prolog nije sačuvan, pa se on ne može usporediti s ulomcima. Scena s Judinom izdajom/prodajom u prikazanju iz toga zbornika vrlo je kratka (207–214) i ne odgovara stihovima ulomaka i cikličkoga prikazanja:

Tu pride Ijuda i reče fariseom:
Ja ga oću vam predati,
Ča oćete obećati?

Totu mu odgovore farisei:
Ako oćeš to vćiniti,
oćemo ti mi platiti
i tredeset srebrniki
oćeš od nas ti imiti,
prijatelj naš oćeš biti,
ako oćeš to svršiti.¹⁴

Dakle, prikazanje *Muka Isuhrstova*, koje danas poznajemo samo po dotičnim ulomcima iz *Klimantovičeva zbornika* (1514.) moglo je biti jednim od predložaka (ili blizak predloščima) koji su iskorišteni prilikom kompiliranja velikoga cikličkoga prikazanja iz 1556. godine. Posebno treba naglasiti da taj predložak nije bio poznat sastavljaču “tkonske” *Muke* jer stihove iz ulomaka nalazimo samo u redakciji *Muke* iz 1556. godine.

¹⁴ Prema čitanju: Fancev 1939: 250.

Iako danas nije moguće pročitati tri stiha iz prologa (3–5) zbog oštećenosti zapisa, može se ipak ustvrditi da se stihovi 1–2 i 6–9 iz fragmenata više-manje slažu sa stihovima iz Anjelova prologa u cikličkoj *Muci* iz 1556. Neki se stihovi prologa potpuno podudaraju (npr. *kako Sveto pismo pravi*), neki se stihovi razlikuju u pojedinostima (1514. *Plaćnim glasom vsih vas zovu* : 1556. *S plaćnim glasom vsih vas zovu*), neki se razlikuju jezičnostilski, na primjer, po upotrebi ličnih zamjenica, ostvaraju refleksa jata ili redu riječi u iskazu (1514. *da vas smrti večne izbavi* : 1556. *da te vične smrti izbavi*). Neki se stihovi podudaraju samo u jednoj istoj riječi i po smislu (1514. *Na to pamet postavite* : 1556. *Sada k mucu pamet stav'te*). U jednom distihu postignuta je 1514. pravilna rima (*tere da vam raj udili / umrvši za vas I(su)s mili*) za razliku od sroka u cikličkom prikazanju (*jer da tebi raj udili, / On, ki od nišč vsaka učini*).

Prolog je iz cikličkoga prikazanja opširniji (fragment nema stihove 10–26). No, na temelju usporedbe podudarnih stihova može se zaključiti da su stihovi iz nezapaženih ulomaka iskorišteni pri sastavljanju Anjelova prologa u cikličkom prikazanju. Uvodna didaskalija potpuno se razlikuje u dvjema redakcijama. Dok prva didaskalija iz 1514. sadrži informacije o tome kako prolog treba izgovoriti pobožno prije Gospina plača zabilježenoga u istom kodeksu, u cikličkom prikazanju naglašeno je gdje Anjel stoji i kako Anjel izgovara tekst. I druge se didaskalije ulomaka i cikličkoga prikazanja razlikuju (u ulomcima su vrlo kratke).

U drugoj didaskaliji ulomaka najavljuje se Judina replika, pa se iz skokovita prijelaza s prologa na scenu Judina izdajstva može zaključiti da tu počinje drugi ulomak. Stihovi toga drugoga fragmenta iskorišteni su u raznim replikama cikličkoga prikazanja (pretežno Judinim)¹⁵, a jezičnostilske razlike između podudarnih stihova kadšto su manje (1514. *ter pečali ne imajte* : 1556. *tere sumnje ne imajte*), a kadšto veće (npr. 1514. *Ča ćete vi mani dati* : 1556. *Ča očete meni dati*; 1514. *ja ću Isusa vam izdati* : 1556. *da vam oču meštra zdati*). Među jezičnostilskim razlikama treba naglasiti i promjene u rasporedu riječi u distihu, koje ne utječu na smisao stihova (usp. 1514. *Ako ćete mani dati / 30 pinez, očete ga vi imati* : 1556. *Ako želite nega imati, / otite mi pinez dati*). U navedenom primjeru iz 1514. treba zapaziti i opkoračenje, koje nije bilo uobičajeno u srednjovjekovnom osmeračkom stihotvorstvu. Kadšto je stihove ulomaka zbog razlika teško detektirati u cikličkom prikazanju (1514. *Zdrav si s(ve)ti verni pop[e] / n(i)ña su s(ve)te tvoje stope!* : 1556. *Zdrav biškupe, sveti pope, / blažene su tvoje stope!*).

¹⁵ V. u prilogu 1 podudarne stihove.

6. Zaključak

Na koncu se može zaključiti da opisani ulomci, pisani starohrvatskim jezikom čakavskoga tipa, predstavljaju za sada najstarije poznate fragmente hrvatskoga srednjovjekovnoga prikazanja pasionske tematike, koji nisu do sada bili zapaženi i upotrijebljeni u filološkim raspravama o hrvatskoj srednjovjekovnoj drami. Dotični ulomci (ili tekst prikazanja kojemu pripadaju ulomci) bili su jedan od predložaka za sastavljanje cikličkoga prikazanja iz 1556. godine: u nj je iz ulomaka uneseno i adaptirano četrdesetak stihova. Ostali stihovi ulomaka ne mogu se povezati s poznatim hrvatskim srednjovjekovnim stihovima. Ti ulomci, kao i mnogi drugi ondašnji tekstovi, svjedoče o kompilacijskom karakteru srednjovjekovne literature. Otkrićem ulomaka hrvatskoga srednjovjekovnoga pasionskoga teatra bolje možemo dokumentirati razvojni put hrvatske srednjovjekovne drame i genezu cikličkoga prikazanja iz 1556. godine.

7. Prilog 1. Transkripcija teksta¹⁶

[... 59b] *Počēnet p[ro]log anj(e)lo[v] [o]d MUKE ISU[H]RSTOVE, ku imijaše prijat[i] za n(a)s grišnih. Reci ga p[re]d plačem Gospojnim devoto.*

P[la]čnim gl[asom] vsih vas zovu,¹⁷
sliš'te m(u)ku I(su)sov[u],¹⁸
[...] za nas¹⁹
mnogo vele [...] ²⁰
[...] se²¹ 5
za n(a)s će umriti na križ vise,²²
da vas smrti večne izbavi,²³ [60a]
k(a)ko S(ve)to pismo pravi,²⁴
tere da vam raj udili²⁵
umrvši za vas I(su)s mili. 10
Na to pamet post(a)vite,²⁶
srčeno me vsi slišite.²⁷

¹⁶ Podudarni stihovi iz cikličkoga prikazanja navode se nadalje u fusnotama prema izdanju Batušić–Kapetanović 1998: 49, 64, 65, 66, 71, 72. U zagradama je uz svaki stih označen broj stiha prema tomu izdanju. Glavna načela transkripcije: palatali /j/ i /j̃/ označeni su znakovima <ǰ> i <ǰ̃> za razliku od neslivenih skupina /l/ ili /n/ + /j/, koje bilježimo <lj>, <nj>; grafem jat razriješen je kada označuje skupinu /ja/, zanemaren je na mjestu gdje glas jat nikada nije stajao (tretira se u tom slučaju kao alograf za /e/), ali ostavljen je u rijetkim primjerima na mjestu gdje je nekoć bio fonem jat jer ne možemo znati koja mu je vrijednost (moguć je i ikavski i ekavski refleks); ambivalentan grafem *šta* razriješen je u transkripciji ili kao /šć/ ili kao /ć/; grafem *ju* razriješen je kao <ju>; različite oznake za poluglase ne prenose se u transkripciji jer je to bila u vrijeme nastanka teksta samo ortografska manira; ne označuje se posebno (ne)pisanje /j/ u intervokalnopoložaju; u uglatim zagradama rekonstruiraju se nečitka ili teže čitljiva mjesta te se u njima navode na marginama oznake folija; u oblim zagradama razrješavaju se kratice; u transkripciji se ne označuju posebno ligature; u transkripciji je postavljena suvremena interpunkcija.

¹⁷ 1556: *s plačnim glasom vsih vas zovu* (1)

¹⁸ 1556: *sliš'te muku Isusovu* (2)

¹⁹ 1556: *kuno prija on za vsih nas* (3)

²⁰ 1556: *prežestoku vele danas* (4)

²¹ 1556: *zato vsaki spomeni se* (5)

²² 1556: *za te umri, na križu vise* (6)

²³ 1556. *da te vičnje* (pogr. višnje) *smarti izbavi* (7)

²⁴ 1556: *kako Sveto pismo pravi* (8)

²⁵ 1556: *jer da tebi raj udili* (9)

²⁶ 1556: *sada k mucu pamet stav'te* (27)

²⁷ 1556: *i sardčeno vsi proplač'te* (28)

Juda r(e)če:

- Ča ćete vi mani dati,²⁸
ja ću Isusa vam izdati?²⁹
Od néga više učinite,³⁰ 15
va mni sumńu ne imijte³¹.
Ako ćete mani dati³²
30 pinez, oćete ga vi imati,³³
da prvo pinezi mani dajte³⁴
ter pečali ne imajte.³⁵ 20
R(ě)č spunim, dam hotin'je
tere vaše poželin'je,
da vam bude vezan v ruke³⁶
brez nijedne vaše muke.³⁷
Listo mene vi slišite,³⁸ 25
s pinezi me odpravite.³⁹

Kajfa:

- O Juda, verni moj sluga,
nimam na sviti taka [dr]juga!
Pinezi t' su vsi pripravn
i v tebe smo mi ufani. 30
Pinezi sada dati jesu,
30 nńh ovo ti su.

²⁸ 1556: *ča oćete meni dati* (1296)

²⁹ 1556: *da vam oću meštra zdati* (1297)

³⁰ 1556: *više sada učinite* (1302)

³¹ 1556: *ništar me se ne sumńjite* (1303)

³² 1556: *ako želite njega imati* (1304)

³³ 1556: *otite mi pinez dati* (1305)

³⁴ 1556: *napri mi je v ruke dajte* (1306)

³⁵ 1556: *tere sumńje ne imajte* (1307)

³⁶ 1556: *da vam dol]de svezan v ruke* (1334)

³⁷ 1556: *preza vsake vaše muke* (1335)

³⁸ 1556: *neg vi mene sad slišite* (1336)

³⁹ 1556: *ter s pinez odpravite* (1337)

Juda r(e)če:

Ovo pinezi jur ja imih⁴⁰
ke dobiti vele želih,⁴¹
akos vragu d(u)šu daju,⁴² 35
li da dobudu, tim ne haju.⁴³

Centurin r(e)če:

Zdrav si s(ve)ti verni pop[e],⁴⁴
n(i)ña su s(ve)te tvoje stope!⁴⁵
Ovo klačim ja pred tobom
nadili me bl(agoslo)vom. 40
S tvojimi slugami pošli mene
da mi lice ne uvene!
Š ĩimi ovde niña doj[doh],
na zap(o)v(ě)d tvoju k t(e)bi prid[o]h.

Kajfa r(e)če:

Dobro s' prišal centurine, 45
mo[je] [sr]dce da počine.
Centurine, vst[an'] i pojdi
z [vojsk]om ovom ka je ovdi,
ono hotij učiniti
ča će vas Juda naputiti , 50
sam da imaš razumiti,
ni te tribi naputiti.

Centurin r(e)če:

Prijate[lu n(a)š(e)ga stan[ja]
i v(i)s(oko)ga rimsk(o)ga držanja!
Počekajte ošće malo, 55
tako se je(st) sad z[god]ilo.

⁴⁰ 1556: *ovo pinez jure imih* (1400)

⁴¹ 1556: *ke dobiti zdavna želih* (1401)

⁴² 1556: *ako vragu dušu daju* (1403)

⁴³ 1556: *kad imam pinez, ja ne haju* (1404)

⁴⁴ 1556: *zdrav biškupе, sveti pope* (127)

⁴⁵ 1556: *blažene su tvoje stope!* (128)

Juda r(e)č[e]:

Dam vam néga n(i)ña v ruke⁴⁶
brez nije[dne] vaše muke.⁴⁷

Juda r(e)če cent[urinu]:

Stani gori i pojdimo⁴⁸
i sada ga uhitimo,⁴⁹ 60
zač ni puka ni š nim [ludi]⁵⁰ [60b]
[...] [g]a s malimi t[rudi].⁵¹
Stan'te gori tere poj[mo]⁵²
[...] već ne stojmo⁵³
ne tijte se zlovoljiti,⁵⁴ 65
[z]ač [ću] vas vzvese[li]ti.⁵⁵

Juda r(e)če centurin[u]:

Sliš' me sada, centurine,
ove družbe g(ospodi)ne:
Koga ja [...] celuju⁵⁶
i za grlo obimlju,⁵⁷ 70
néga jam'te i svežite,
to zlamín'je vi primite.

⁴⁶ 1556: *oću vam ga dat u ruke* (1835)

⁴⁷ 1556: *preza vsake vaše muke* (1836)

⁴⁸ 1556: *stan'te, bratjo, tar pojdimo* (1812)

⁴⁹ 1556: *mi ga sada uhitimo* (1813)

⁵⁰ 1556: *jer ni puka š njim ni ljudi* (1815)

⁵¹ 1556: *preza vsakih vaših trudi* (1814)

⁵² 1556: *stan'te, bratjo, tar pojdimo* (1812, 1817)

⁵³ 1556: *ništar veče mi ne stojmo* (1816)

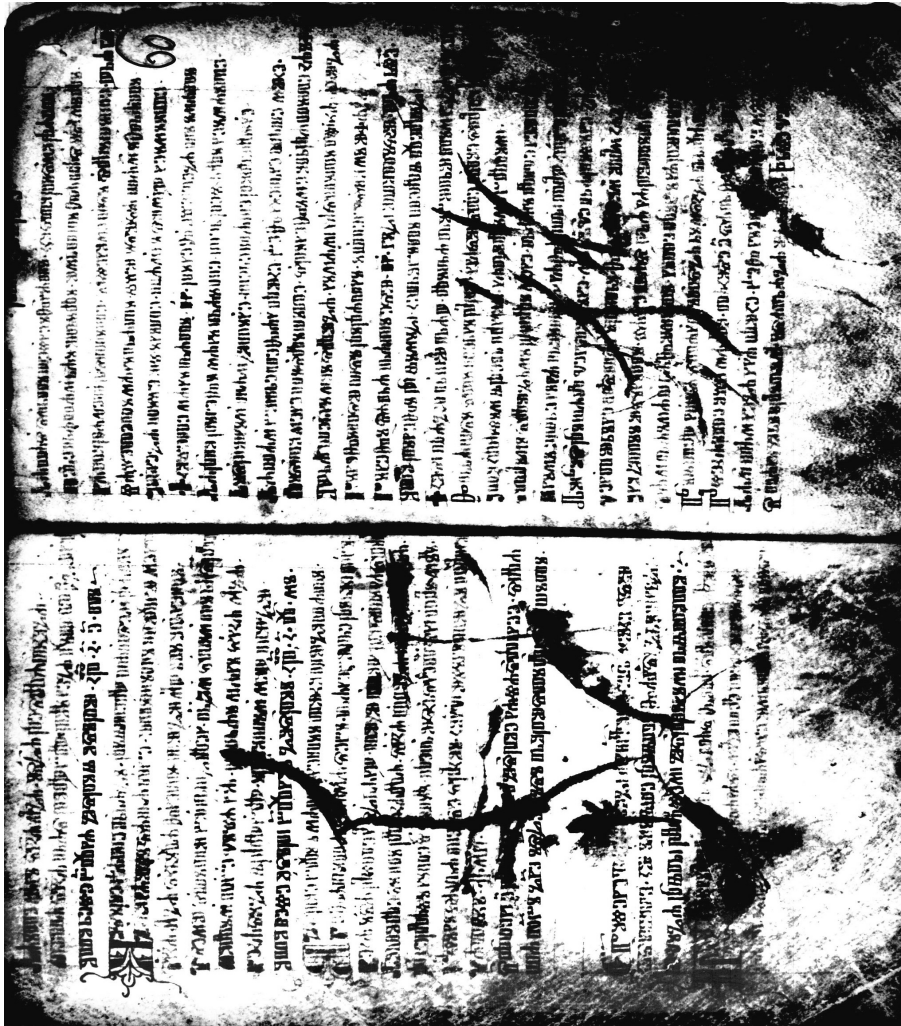
⁵⁴ 1556: *ne htite se vi zlovoljit* (1819)

⁵⁵ 1556: *zač ću ja vas obeselit* (1818)

⁵⁶ 1556: *koga budu celivati* (1854)

⁵⁷ 1556: *i takoje obimati* (1855)

8. Prilog 2. Snimka ulomaka

59b–60a

Literatura i vrela:

- BATUŠIĆ, NIKOLA 1975. Scenska slika liturgijske drame iz obrednika zagrebačke stolne crkve. *Dani hvarskog kazališta 1: Uvod: eseji i građa o hrvatskoj drami i teatru*. Čakavski sabor, Split, 52–72.
- BATUŠIĆ, NIKOLA – KAPETANOVIĆ, AMIR 1998. *Pasije*. Erasmus naklada – Udruga Pasionka baština. Zagreb.
- BRČIĆ, IVAN 1881. Njekoliko staroslavenskih i hrvatskih knjiga što pisanih, što tiskanih glagolicom, kojim se u skorašnje doba u trag ušlo. *Rad JAZU LIX*, Zagreb, 158–185.
- FANCEV, FRANJO 1925. Prilozi za povijest hrvatske crkvene drame, *Nastavni vjesnik* 33. Zagreb, 109–124.
- FANCEV, FRANJO 1927. Novi prilozi za povijest hrvatske crkvene drame, *Nastavni vjesnik* 36, Zagreb, 3–23.
- FANCEV, FRANJO 1932. Hrvatska crkvena prikazanja, *Narodne starine* 11, Zagreb, 3–28.
- FANCEV, FRANJO 1939. Muka Spasitelja našega i Uskrnuće Isukrstovo dva hrvatska prikazanja 15. vijeka, *Građa za povijest književnosti hrvatske* 14, JAZU, Zagreb, 241–287.
- Klimantovićev zbornik*, 1914. (Ruska nacionalna knjižnica, Petrograd, sign. Bč1), snimka rukopisa u Staroslavenskom institutu u Zagrebu.
- KOLUMBIĆ, NIKICA 1994. *Po običaju začínjavac, Rasprave o hrvatskoj srednjovjekovnoj književnosti*. Književni krug, Split.
- LE GOFF 1998. *Civilizacija srednjovjekovnog Zapada*. Golden marketing, Zagreb.
- LUCIĆ, PETAR 1990. *Vartal*. Priredio, uvodom i bilješkama popratio te rječnik sastavio Nikica Kolumbić. Književni krug, Split.
- MILČETIĆ, IVAN. 1911. Hrvatska glagoljska bibliografija, I. dio: Opis rukopisâ, *Starine* 33, JAZU, Zagreb.
- MILČETIĆ, IVAN 1955. Berčićeve zbirke glagoljskih rukopisa i štampanih knjiga u Lenjingradu, *Radovi Staroslavenskog instituta* 2, Zagreb, 1955, str. 93–128.
- ŠTEFANIĆ, VJEKOSLAV 1960. Riječki fragmenti, Glagoljica i u riječkoj općini. *Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije za znanost i umjetnost* 3, Zagreb, 215–287 + 4.
- VJALOVA, SVETLANA O. 2004–2005. Glagoličeskie pamjatniki v hraniliščah Rossii. *Slovo* 54–55, Zagreb, 171–194.

Unnoticed fragments of *Muka Isuhrstova* (*The Passion of Christ*, 1514) from Berčić's Petrograd miscellany

Abstract

Although I. Milčetić in his description of the first code of Berčić's Petrograd miscellany of Glagolitic texts mentions the prologue to *The Passion of Christ*, he does not notice a fragment from a medieval play containing the scene where Judas betrays Christ later in the text. That scene was particularly disturbing for the medieval folk because lies, betrayal, and insincerity were often most frowned upon. This paper contains fragments of the unknown edition of *The Passion of Christ* from Berčić's Petrograd miscellany (The First Codex), which is published and analyzed here for the first time. They represent the oldest written prologue and scene so far from a Croatian medieval play with Christ's Passion as the subject matter. The verses of the fragments are compared with the later cyclic *The Passion of Our Saviour* (1556), which, within the corpus of Croatian medieval poetry, is the closest match to these fragments.

Ključne riječi: Š. Klimantović, I. Berčić, glagoljica, srednjovjekovna prikazanja, starohrvatski (čakavski) jezik.

Key words: Š. Klimantović, I. Berčić, Glagolitic script, medieval drama, Old-Croatian (Čakavian) language.